

Леонід ФІНБЕРГ

ПІСЛЯМОВА

Безумовно я не стану коментатором опублікованих текстів. Природно, кожна тезу можна сприйняти або заперечити, але це вже ролі читачів. Я лише зупинюся на окремих міркуваннях, які або не прозвучали, або прозвучали тихо і потребують уваги в першу чергу. Я додам декілька штрихів до картини подій, які передували революції, нагадаю стратегії Кучми-Януковича на президентських виборах та спробую доповнити думки колег, оцінюючи значення і перспективи Помаранчевої революції.

Мені здається, що мої колеги недостатньо переконливо (можливо, це – моя провина, я не поставив відповідне питання) розповіли про цинізм і жорстокість влади у боротьбі за утримання своїх позицій. Це була безпрецедентна суміш брехні, насильства, нехтування елементарними нормами моралі та права. Нагадаю лише окремі факти і події:

- Тотальне цькування бізнесменів, помічених у співчутті до опозиції: тисячі підприємців були залякані і розорені, власників ряду підприємств змусили емігрувати, організовуючи кіллерівські податкові перевірки, фабрикуючи карні справи, використовуючи кримінальні угруповання, якщо не допомагали інші технології.

- Майже тотальне знищення незалежних мас-медіа – в першу чергу телебачення та тиражних газет. Проведення безпрецедентної мас-медійної кампанії “За Януковича”. Перед першим туром виборів Янукович з’являвся на каналах TV в десятки разів більше ніж Ющенко. Технологія “темників” – вказівок з адміністрації Кучми щодо того, як висвітлювати певні події на каналах TV – орвеловські “міністерства правди” повинні були імітувати розмаїття думок.

- Влада відпрацьовувала на місцях – (Мукачеве та інші) сценарії фальсифікації виборів із використанням спеціально тренуваних кримінальних угруповань: підпалювали урни для голосування, викрадали мішки з бюлетенями, били незалежних спостерігачів і представників преси, формували протоколи виборчкомів, купуючи чи підробляючи підписи членів комісії;

- Держслужбовців змушували агітувати “за Януковича” в школах, лікарнях і в’язницях, а потім фальсифікували результати волевиявлення громадян, якщо вони не задовольняли замовників;

- Команда Кучми-Януковича формувала залізничні потяги та автобуси, в яких десятки тисяч людей подорожували по всій Україні і на спеціальних дільницях вкидали до урн сотні тисяч бюлетенів “за Януковича” за фальшивими відкріпними талонами. Тільки в Миколаєві, в 1-му турі виборів 30% виборців голосували за відкріпними талонами;

- Безпрецедентними були технології підрахунку голосів на виборах: підсумки голосування передавали на транзитний сервер команди “провладного кандидата”, а потім, порціями, до обчислювального центру Центральної виборчої комісії;

- Державні структури (МВД, в першу чергу) організували акції насильства, намагаючись деморалізувати опозицію. Можна наводити сотні прикладів цього. Влада була переконана у своїй всесильності. В. Медведчук – голова адміністрації Л. Кучми – неодноразово заявляв, що В. Ющенко в жодному разі не стане Президентом країни. Як ми знаємо, сталося інакше.

Альтернативою до дій влади була поведінка опозиції, поведінка народу. Як з’ясувалося, ресурси людської солідарності аніж не менші ніж ресурси влади, накопичені шляхом обкрадання власного народу. Ось окремі приклади:

- Близько 35 тисяч квартир кияни офіційно – через штаби – надали у дні революції гостям з усієї України. Тут вони могли не тільки переночувати, а й отримати одяг. Їх приймали як рідних і близьких. За нашими оцінками таких квартир було значно більше – знайомих, друзів, колег по роботі і навчання приймали на поселення не через штаби без формального обліку;

- Спочатку спонтанні приношення на Майдан одягу, взуття, їжі, ліків швидко переросли в більш організовані. П’ятий канал та сайти в Інтернеті повідомляли, що необхідно саме сьогодні. Тисячі тюбиків зубної пасти або десятки тисяч шкарпеток (і нових і заштопаних), або теплі пальто, куртки, валянки несли на Майдан школярі, пенсіонери, бізнесмени...

- Якщо на київських базарах купували картоплю або капусту для Майдану, то ціни падали одразу вдвічі. Дещо із власного досвіду, коли для автопробігу дружиби, організованого активістами Пори знадобилися художні листівки із дивовижною роботою Бориса Егізаряна “Музика” і текстом “Мир Вам. Мир Вашому Дому. Мир

ділам Вашим.”, то наклад (близько 20 тисяч) було надруковано за лічені години і практично безкоштовно. Добрих ангелів Бориса роздавали як благословення.

- В штабі Ющенко я сфотографував два оголошення:

“Католицька церква св. Олександра (вул. Костьольна, 17) відчинена 24 години на добу. Ви можете зайти, помитися, зігрітися, випити гарячого чаю, отримати теплий одяг”. І поруч:

“Запрошуємо до синагоги на вулиці Шота Руставелі (м. Палац Спорту), надаємо їжу і тепло”.

А Православна і Євангельська церкви розбили свої “брезентові храми” на Хрещатику... Нагадаю, що в Києві влада боролася із народом, адже 75% киян ще в першому турі голосували “за Ющенко”, а ще 11% голосували “за Януковича” за відкріпними талонами, тобто, скоріше за все, за них голосували.

* * *

Тепер я спробую зробити деякі підсумки.

Українська революція дивовижно світло прозвучала у світі початку ХХІ століття. Такого співчуття і підтримки від демократичних держав, лідерів, інтелектуалів чи просто громадян давно вже не було. Причина цього – розгубленість людства перед загрозами тероризму, національної та релігійної нетерпимості, іншими викликами сучасності. І нескінченні питання без відповіді, питання до себе і до інших: невже тільки бомбардування – єдиний спосіб зберегти цей світ? Невже насильство можна перемогти лише ще більшим насильством?

Гадаю, дуже багатьом людям Європи і Америки, як власне й інших континентів психологічно важко було (і є!) прийняти акції союзників в Югославії та в Іраку як діяння в ім’я торжества демократії. Відчай охоплював дедалі більше число інтелектуалів, які невідворотно розділилися на прихильників цих акцій та тих, хто їх засуджував.

Помаранчева звитяга, світла і безкровна, повернула надію не тільки українцям, та громадянам пострадянського світу, що відчують реінкарнації радянськості на своїй землі. І європейці, і громадяни інших континентів побачили, що людяність і правда можуть – хоча б іноді – перемогти і без насильства, без крові. Скільки було свідочтв того! Цей сигнал почули в дні революції. Про це свідчать і привітання Вацлава Гавела і Леха Валенси, Михайла Горбачова; з помаранчевими стрічками і прапорами сиділи депутати і в стінах Європарламенту!*

Спогади про Помаранчеву революцію залишаться важливим життєвим досвідом для її учасників. Одним із небагатьох досвідів в

людському житті, коли і **“ми робили історію” і наш голос почули**. Революція перетвориться на національний міф і це – сподіваюся – допоможе людям зберегти людяність, допоможе виховувати наступні покоління не тільки на історії кривавих бунтів, але і на прикладі мирного і безкровного “неспротиву злу насильством”.

Але дуже скоро прийде усвідомлення, **що революція жодних проблем не вирішує, а лише, в кращому випадку, створює більш сприятливі умови для нових спроб, щоб покращити життя**. А проблем тисячі і тисячі.

Нова влада і нове суспільство беруться до вирішення цих проблем. Вже бачимо перші успіхи і перші помилки. Але брехні стало менше. Віри у чесність влади більше. Найбільш незахищені верстви населення – пенсіонери і малозабезпечені – отримали виплати, що дозволяють краще харчуватися і купувати хоча б частину ліків. Важко повірити, що митні збори справді, хоч інколи, ідуть до бюджету, а не до кишень чиновників. Скінчилися “темники” і мас-медіа стали значно об’єктивнішими. Є, звичайно й інші сигнали: некомпетентність нових чиновників і їхні конфлікти; перші – і, природно, неефективні – кавалерійські атаки на економіку. Дуже скоро стало очевидним, що успішність організаторів народного спротиву корумпованій владі не гарантує їм уміння вирішувати складні суспільно-політичні проблеми: кадрові помилки нової влади дедалі помітніші. Але сторінку минулого перегорнуто. Почалися зміни, які обнадіюють. Сподіваюся, реалістично, а не утопічно. Ми ще не скоро будемо отримувати європейську зарплату (думаю, такий шанс мають хіба що наші онуки), ми ще не скоро будемо лікуватися у якісних клініках, ми ще не скоро перевиховаємо наших чиновників, врешті-решт, ще не скоро змінимося ми самі.

Ми це усвідомлюємо. Але ми порівнюємо себе не тільки із іншими народами, але і з тим, як ми жили вчора. Тому ми мріємо про кращий рівень життя, про законність в країні, про можливість побачити світ... Думаю, наші шанси на краще життя зростатимуть. Але лише за однієї умови – **ми будемо відстоювати свій вибір та будувати цей світ щоденно, спираючись на гуманістичні цінності людства**.

*Щоправда в іншій частині світу нас лякали розколом в державі, вітали фальсифікацію виборів, як “виборів без суттєвих порушень законів і принципів демократії” (аналогічно, тими ж словами описували і демократичність “виборів” в Беларусі та Казахстані...). Втім, всього цього можна було очікувати, неочікуваним виявилось тільки українське “Ні!” в цьому звичному хорі голосів.

* * *

Відповіді експертів на анкету про українську революцію ми отримали в першій половині 2005 року і тоді ж я склав коментар. Читачі ж прочитають цей текст на початку 2006 року і вони чекають відповіді на нові питання: наскільки серйозно революція змінила країну? Наскільки владі вдалися перші кроки? Наскільки люди, яким Майдан довірив свою долю, виявилися гідними обранцями? Наскільки можливі зміни в країні, підточеній корупцією, брехнею, лицемірством можновладців? Наскільки ми, що виростили в атмосфері рабства, готові до свободи? Ці та інші питання, що виникають сьогодні потребують нових досліджень. Але їхньою темою буде вже новий об'єкт: не феномен революції, а закономірності розвитку українського суспільства в новий історичний період.

А революція? Вона залишається миттю свободи, що подарувала радість перемоги над злом в ті світлі морозні дні в Києві. Звитяга залишається феноменом “дивовижних людей в дивовижні часи” (Т. Коробова, журналіст). Сотні і тисячі могли б повторити за Володимиром Войтенком (редактор журналу “Кіно-Коло”): “Я вперше на Майдані відчув себе вільним громадянином і досі відчуваю цю свободу, що дозволяє мені розраховувати на власні переконання та сили в житті”.

Думаю, Помаранчева революція не виключно український феномен, але і надія для демократичних сил всього пострадянського світу. Успішність українських перетворень може дати віру людям, які вже зневірилися боротися за правову державу, за чесні вибори, за свободу слова. Альтернатива дивовижно проста: фальсифікація виборів і придушення опозиції або вільні вибори, телебачення і преса, що поширюють темники або журналісти, що працюють професійно; олігархічні клани, що керують країною, або суспільство, що контролює розвиток країни із врахуванням інтересів усіх прошарків суспільства... Цей список легко продовжити. Врешті-решт – це вибір між європейським і євразійським стилем життя (І. Зісельс). Чи витримає нова українська влада і нове суспільство таку відповідальність – буде видно. Від цього буде залежати не тільки вектор розвитку України, але і сподівання багатьох людей і в Росії, і в Казахстані, і в Білорусі... Час пішов. Тільки треба пам'ятати, що всі ми не просто сторонні глядачі, а й учасники подій, суб'єкти історії і сучасності. Київський Майдан це переконливо довів.